

temes-3)

ANNA GUDAYOL. Biblioteca de Catalunya

L'ARRIBADA DELS CANÇONERS VEGA A LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

La transmissió de la cultura i la poesia trobadoresques no hauria estat possible sense els cançoners. Ara bé, a partir del Renaixement a molts d'aquests volums se'ls va perdre la pista fins que, a finals del segle XVIII, foren redescoberts gràcies a l'interès dels erudits il·lustrats per la història literària, que els duqué a recuperar manuscrits per a les seves biblioteques i comentar-los. Entre aquests erudits cal destacar el cerverí Josep de Vega i Sentmenat (1754-1831), que arribà a constituir una col·lecció particularment reconeguda en el seu temps. Entre els volums que la componien hi havia un conjunt remarcable de cançoners, que es troben sens dubte a la base del discurs sobre els trobadors que pronuncià el 1778 a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. A la seva mort, es perdé la pista d'aquests volums fins que el 1876 Milà i Fontanals edità tres textos inèdits conservats en un cançoner fins aleshores desconegut pels investigadors; en una noteta al final de l'edició l'erudit ens indica: «*Ces ms. avaient appartenu au savant D. José de la Vega, résidant à Cervera: M. de Amat, qui les a reçus par héritage il y a peu d'années, eut l'amabilité de nous les prêter. Maintenant ils fons partie des précieuses collections de D. Mariano Aguiló, qui les acheta de M. de Amat*».¹

Ara bé, resta saber qui era M. d'Amat, i què va passar amb aquests manuscrits entre la mort de Josep Vega i la seva compra per Aguiló. La genealogia veguiana i la documentació d'Aguiló poden ajudar a escatir-ho.

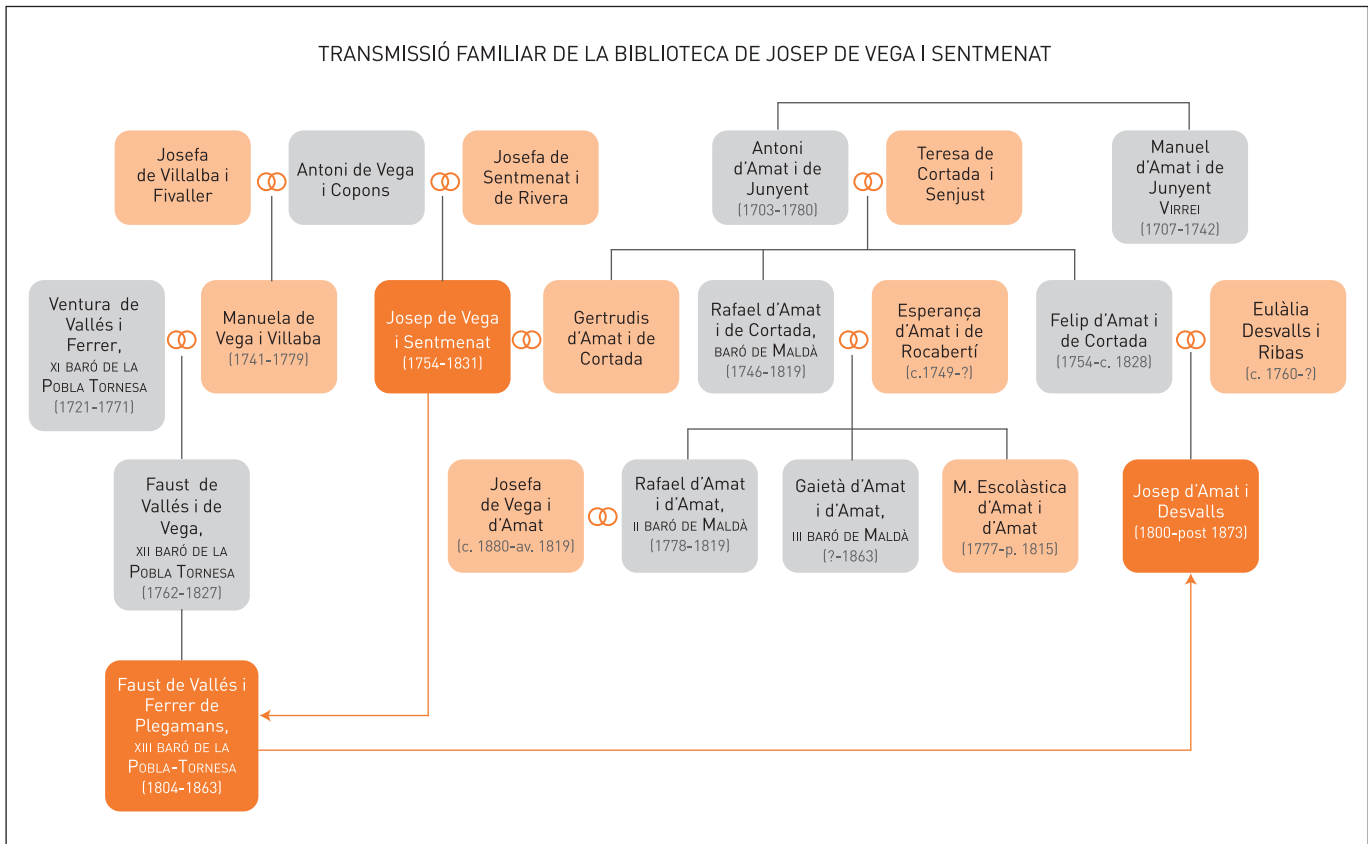
La transmissió de la biblioteca de Josep de Vega

Josep de Vega s'havia casat amb Gertrudis d'Amat i de Cortada. Entroncava així amb una de les grans famílies de Barcelona, els Amat, que havien donat noms tan il·lustres com el virrei Amat, oncle de Gertrudis; el seu germà Rafael era el baró de Maldà, autor de la insuperable crònica de la vida barcelonina del tombant de segle que és el *Calaix de sastre*. L'única filla, Josefa (anomenada familiarment Poneta) es va casar l'11 de desembre de 1798 amb el seu cosí, Rafael d'Amat i d'Amat, fill del memorialista i segon baró de Maldà. Malauradament, Josefa de Vega morí molt jove i sense haver donat un hereu; el seu marit tornà a casar-se, però moriria poc temps després, el 1819, igualment sense descendència.

El 26 d'agost de 1831 moria a Cervera Josep de Vega, tres dies després d'haver fet testament; un mes després, el 24 de setembre, es dreçava l'inventari dels seus béns, on s'establia, sumàriament, que posseïa una biblioteca de 3.320 volums (sense esmentar-ne, però, ni les característiques ni tan sols els títols de les peces més destacades).² Morta la seva filla, i sense germans barons, el camí successori seguí necessàriament la via femenina.

Segons indica Rafael Carreras i de Bulbena en la nota biogràfica escrita per a l'Acadèmia de Bones Lletres, Vega deixà com a hereu el seu nebot Faust de Vallés i Ferrer de Plegamans (1804-1863), XIII baró de la Pobla Tornesa, a Castelló. Més que nebot, Faust era el seu renebot, ja que era el net de la seva germanastra, Manuela de Vega i de Vilalba (1741-1779). El seu pare, Faust de Vallés i de Vega, coetani de Josep de Vega, era com ell un il·lustrat, interessat sobretot en la història natural i l'astronomia; no és, per tant, estrany que la rica biblioteca de Vega s'unís a la del seu nebot, que possiblement pel seu vessant acadèmic devia estar ben nodrida. No sabem, però, si en el testament de Josep de Vega hi havia alguna clàusula particular relativa al destí de la biblioteca, o si es va utilitzar com a moneda de canvi per a algun tipus de compensació. El cas és que, a la mort del XIII baró de la Pobla, la biblioteca no fou heretada pel seu fill, sinó que passà a mans d'un altre dels nebots de Vega, aquesta vegada per part de la família política.

En efecte, Josep d'Amat i Desvalls (1800 - post 1873) era fill de Felip d'Amat i de Cortada, diplomàtic, membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i germà tant del baró de Maldà com de la dona de Josep de Vega, Gertrudis. Per part materna era net d'un altre científic il·lustrat, Joan Antoni Desvalls, VII marquès de Llupià. Aquesta ascendència marcada per l'interès científic podria haver estat una raó suplementària per la qual, en morir el baró de la Pobla, Josep d'Amat n'heretés la biblioteca, que incloïa possiblement els llibres d'història natural de Faust de Vallés, a més de la il·lustre biblioteca del seu ancestre comú Josep de Vega (del qual ni l'un ni l'altre duien ja el cognom). Com molts nobles de l'època, Amat havia abraçat la carrera militar. El 1835, en el moment de la desamortització, era capità d'artilleria a Barcelona (Gaietà de Barraquer i Roviralta l'esmenta sovint en el seu relat sobre

la història dels convents de Barcelona en aquell període), però posteriorment sembla que fou destinat a Menorca; el 1865 hi va casar el seu fill Joaquim amb la filla del baró de Lluriach, el títol més antic de Ciutadella. I és allí on Marià Aguiló retrobaria la col·lecció.

L'adquisició del fons per Marià Aguiló

El mallorquí Marià Aguiló (1825-1897) havia ingressat ben jove al cos de bibliotecaris de l'estat, feina que li acordava una certa —encara que minsa— seguretat econòmica i li facilitava l'accés a arxius i manuscrits necessaris per als seus interessos intel·lectuals, centrats en el cançoner popular i en l'estudi de la història de la llengua i la literatura catalanes. Aguiló dugué a terme una tasca ingent de recollida de material folklòric, alhora que recopilava volums que li permetrien arribar a redactar la primera bibliografia d'obres impreses en llengua catalana, premiada el 1860 per la Biblioteca Nacional de Madrid.³ L'interès d'Aguiló per la literatura catalana el dugué a seguir seguint totes aquelles obres que li semblaven essencials per poder-ne traçar la història, inclosos els manuscrits més antics. Amb aquest objectiu cercava biblioteques de particular

rellevància, que intentava comprar, en la mesura del possible, en la seva integritat.

Fou així com arribà a la biblioteca de Vega. Aguiló havia comprat al baró de la Poble un conjunt de material relatiu al cançoner popular de Catalunya. És segur, per tant, que coneixia l'existència dels volums que havia heretat de Josep de Vega, tot i que no sabem si va poder-li fer alguna oferta. En tot cas, a la mort del baró és molt probable que seguís la pista de la biblioteca i que, ara sí, s'interessés vivament per la seva adquisició; entre els papers de l'erudit es troba un conjunt de correspondència relativa a la transacció, que no fou gens fàcil. Un esborrany de carta de Marià Aguiló, aleshores bibliotecari a la Universitat de Barcelona, adreçada a Cayetano Rosell, el seu superior jeràrquic, fa entreveure que les negociacions per a la compra de la biblioteca de Josep d'Amat estaven ben ençetades, i que la intenció era que la col·lecció s'integrés a la Biblioteca de la Universitat: «Seguro del españolismo y de su acreditado amor a nuestro ramo debo noticiarle que en medio de mis apuros todavía he intentado y logrado detener la venta en el extranjero de la preciosa librería de Dn José de Vega y Sentmanat, que descubrí hace años y de la cual basta decirle que, amen de muchos libros de la mayor rareza, hay

temes-3) (pat

incunables de este país hasta ahora desconocidos, y tres cancioneros MSS. en folio de trovadores lemosinos del siglo XIV y primera mitad del XV, mucho más importantes que el famoso *Cancionero de Obras enamoradas* de París, cuyas composiciones también contienen».⁴

La negociació amb Amat va ser àrdua, i es va perllongar durant els anys 1872-1873. El preu inicialment acordat amb Amat havia estat de 600 duros, rebaixats després, de comú acord, fins a 560. Ara bé, després d'un primer pagament efectuat per valor de 300 duros, i d'un segon de 200, Aguiló –mogut segurament per les dificultats pressupostàries que avançava a Rosell– va voler renegociar el preu. Les raons que al·legava eren coherents: deia que només havia pogut fer una primera inspecció ràpida i que, en obrir les capsas i veure l'estat dels llibres, en molts casos fets malbé (el cançoner principal, per exemple, presentava importants traces d'humitat), i la incompletesa de moltes de les obres en diversos volums, considerava que el preu no es corresponia amb la realitat de la col·lecció. Amat va ser inflexible i va amenaçar-lo amb un plet a través del seu advocat. D'una manera o altra la compra, en tot cas, va arribar a bon port, ja que com hem vist el 1876 els volums eren ja en possessió de l'erudit mallorquí.

El testament d'Aguiló i l'ingrés a la Biblioteca de Catalunya

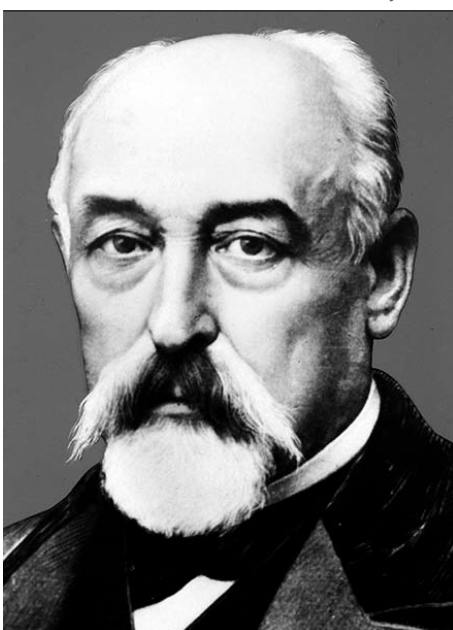
Aguiló, convençut de la importància del conjunt, havia avançat els diners malgrat les dificultats pressupostàries; ara bé, sembla que aquests diners –que ell havia comptat, probablement, com

un avenç– no van ser assumits per l'estat. Així doncs, va conservar la biblioteca, que engruixí la seva col·lecció privada. A mitjans dels anys vuitanta, en un text colpidor intitulat «Testament», Aguiló parla així de la seva biblioteca: «Si l'amor

a la llengua materna no m'engaña y la llibreria material surt com la vetx o tench dins el cap, la biblioteca catalana que vull fer i casi puch dir que tench feta no és per un particular. [...] Gràcies a Déu per les sorts qu'e tengut, que no són poques, per adquirir molt a la vegada (posar en nota la llista de les adquisicions grosses, v.g. els llibres de D. Roch Olzinelles, monjo arxiver del monestir de Ripoll, tots els llibres catalans de D. Antoni Prohens (que tenia de la cartoxa de Mallorca), les tres llibrerietes de València y la llibreria d'en Vega y Sentmenat [...]) Aquesta resurrecció de llibres avorrits o descuidats després de tres segles de fer-se malbé &c&c no serà vanitat repetir el mot de que casi és un monument?».⁵ Aguiló era perfectament conscient del valor de la col·lecció que havia adquirit, i també que era pràcticament tot el que podia llegar al seu fill Àngel, aleshores encara infant. Aquesta consideració de monument nacional va sens dubte influir

perquè deu anys després de la seva mort, en el moment de la creació de l'Institut d'Estudis Catalans, Àngel Aguiló en proposés la venda per formar la biblioteca de la nova institució. La compra va ser l'objecte del primer ple de l'Institut, per un preu, en aquell moment elevadíssim, de 100.000 pessetes.⁶ En l'estimació d'aquest preu hi pesaren en gran part els cançoners que pertanyien a aquella biblioteca que tant havia costat adquirir, i que són actualment un dels tresors més preuats de l'actual Biblioteca de Catalunya. ■

Retrat de Marià Aguiló-(Galeria de catalans il·lustres, Centre Excursionista de Catalunya)

Notes

1. Manuel MILA I FONTANALS, *Poëtes catalans: les noves rimades – la codolada*. Montpeller: Société pour l'étude des langues romanes, 1876, nota 4, p. 39.
2. Josep CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics d'alguns benemèrits patricis: Doctor Joseph de Vega y de Sentmenat, senyor de les Olujes Altas, de Santa Maria de la Ràpita y de Torres de Fluvià (4 de maig)», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* XIII (1928), p. 288-292.

3. Marià AGUILÓ, *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*. Madrid: Sucesores de Rivadeneyra, 1923.
4. Marià AGUILÓ, Carta a Cayetano Rosell, Barcelona, 26 de desembre de 1872 (Fons Maria Aguiló, c. 52/4, cam. 6, doc. 2).
5. Marià AGUILÓ, «Testament» (Fons Marià Aguiló, c. 54/5, doc. 2).
6. *Dictamen-acord de l'Institut d'Estudis Catalans proposant a la Excma. Diputació provincial l'adquisició de la Biblioteca Aguiló*. Barcelona: l'Institut, 1908.